

Яготинський інститут ПрАТ «ВНЗ»МАУП»

Кафедра соціальної роботи

КУРСОВА РОБОТА

(ПРОЕКТ)

з дисципліни:

Соціальна робота з різними групами клієнтів

тему: Соціальна робота з різними типами сімей

Студента (ки) _____ Сарнакова В.С. _____
(прізвище та ініціали)

курсу _____ 3 _____

групи Ін34-8-23-Б1СПр(4.0з)

напряму підготовки (спеціальності)

Керівник Черноштан С.В.

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Оцінка:

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ ECTS _____

Члени комісії

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Яготин 2026 рік

Зміст

Вступ.....	3
Розділ 1. Теоретичні основи соціальної роботи з різними типами сімей.....	6
1.1. Поняття та цілі соціальної роботи з сім'єю.....	9
1.2. Класифікація сімей та особливості їх підтримки.....	11
Розділ 2. Диференційований підхід у соціальній роботі з сім'ями в Україні.....	16
2.1. Технології соціальної роботи з різними категоріями сімей.....	26
2.2. Проблеми та перспективи вдосконалення соціальної роботи з сім'ями в Україні.....	30
Висновки.....	34
Список використаних джерел.....	37

Вступ

Сім'я є одним із найважливіших соціальних інститутів суспільства, який забезпечує відтворення населення, соціалізацію особистості, передачу моральних та духовних цінностей від покоління до покоління. Саме в сім'ї формуються основи світогляду людини, її життєві орієнтири, соціальні навички та моделі поведінки. Від стабільності та благополуччя сім'ї значною мірою залежить розвиток суспільства, рівень соціальної безпеки та якість життя населення.

У сучасних умовах українське суспільство зазнає значних соціально-економічних, політичних та демографічних змін, які впливають на функціонування сім'ї. Економічна нестабільність, безробіття, міграційні процеси, зниження рівня народжуваності, збільшення кількості розлучень, поширення домашнього насильства та інші негативні явища створюють додаткові труднощі для багатьох сімей. Особливої актуальності набувають проблеми малозабезпечених, багатодітних, неповних, прийомних сімей, сімей, які виховують дітей з інвалідністю, а також сімей внутрішньо переміщених осіб та військовослужбовців. За таких умов важливого значення набуває соціальна робота з різними типами сімей, яка спрямована на забезпечення соціального захисту, підтримку сімейного благополуччя, попередження кризових ситуацій та створення сприятливих умов для повноцінного розвитку кожного члена родини. Соціальна робота виступає одним із основних інструментів реалізації державної сімейної політики та забезпечення соціальної справедливості в суспільстві.

Актуальність теми курсової роботи зумовлена необхідністю вдосконалення системи соціальної підтримки сімей в умовах сучасних суспільних викликів. Різноманітність типів сімей та специфіка їхніх потреб потребують застосування диференційованих підходів до організації соціальної роботи. Ефективна підтримка сімей сприяє не лише подоланню складних життєвих обставин, а й зміцненню інституту сім'ї, підвищенню рівня соціального благополуччя населення та забезпеченню сталого розвитку суспільства.

Проблеми соціальної роботи з сім'ями досліджували багато вітчизняних і зарубіжних науковців. Значний внесок у розвиток теорії та практики соціальної роботи зробили І. Зверева, А. Капська, В. Поліщук, Т. Семигіна, О. Безпалько, Н. Максимова та інші дослідники. У своїх працях вони розглядали питання соціальної підтримки сімей, технології соціальної роботи, особливості соціального супроводу різних категорій сімей та шляхи підвищення ефективності соціальних послуг.

Об'єкт дослідження – соціальна робота з сім'єю як напрям професійної діяльності соціального працівника.

Предмет дослідження – особливості організації соціальної роботи з різними типами сімей та форми їх соціальної підтримки.

Мета дослідження полягає у вивченні теоретичних засад та практичних особливостей соціальної роботи з різними типами сімей, а також визначенні основних напрямів удосконалення системи соціальної підтримки сімей в Україні.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання дослідження:

- Розкрити сутність поняття соціальної роботи з сім'єю та визначити її основні цілі.

- Охарактеризувати класифікацію сімей та особливості їх функціонування.

- Проаналізувати нормативно-правові засади соціальної роботи з сім'ями в Україні.

- Дослідити форми та методи соціальної роботи з різними типами сімей.

- Визначити основні проблеми соціальної підтримки сімей на сучасному етапі.

- Обґрунтувати перспективні напрями вдосконалення соціальної роботи з різними типами сімей.

Для досягнення поставленої мети були використані такі методи дослідження: аналіз наукової літератури та нормативно-правових документів,

порівняння, узагальнення, систематизація, класифікація, а також метод теоретичного аналізу наукових джерел.

Теоретичне значення дослідження полягає в узагальненні наукових підходів до розуміння сутності соціальної роботи з різними типами сімей, визначенні основних напрямів їх соціальної підтримки та характеристиці сучасних підходів до надання соціальних послуг сім'ям.

Практичне значення роботи полягає в можливості використання результатів дослідження у професійній діяльності соціальних працівників, фахівців центрів соціальних служб, органів соціального захисту населення, а також у процесі підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери.

Інформаційну основу дослідження становлять нормативно-правові акти України, наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених, навчальні посібники, наукові статті, статистичні матеріали та інші джерела, що висвітлюють проблеми соціальної роботи з сім'ями.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З РІЗНИМИ ТИПИ СІМЕЙ

1.1. Поняття та цілі соціальної роботи з сім'єю

Сім'я є одним із найважливіших соціальних інститутів суспільства, який забезпечує відтворення населення, соціалізацію особистості, передачу культурних і моральних цінностей від покоління до покоління. Саме в сімейному середовищі людина отримує перший досвід спілкування, засвоює соціальні норми та правила поведінки, формує власний світогляд і систему життєвих цінностей. Від благополуччя сім'ї значною мірою залежить не лише розвиток окремої особистості, але й стабільність суспільства загалом.

У сучасних умовах сім'я функціонує під впливом численних соціально-економічних, політичних та культурних факторів. Глобалізаційні процеси, розвиток інформаційних технологій, урбанізація, міграція населення, економічні труднощі та зміни в системі сімейних цінностей спричиняють трансформацію традиційних сімейних відносин. У зв'язку з цим зростає кількість сімей, які потребують підтримки та допомоги з боку держави і соціальних служб.

Соціальна робота з сім'єю є важливим напрямом професійної діяльності у сфері соціального захисту населення. Вона являє собою комплекс заходів, спрямованих на підтримку сімей, попередження та подолання складних життєвих обставин, захист прав членів сім'ї та забезпечення умов для їхнього повноцінного розвитку. Основним завданням соціальної роботи є підвищення здатності сім'ї самостійно вирішувати життєві проблеми та ефективно виконувати свої функції.

Необхідність соціальної роботи з різними типами сімей обумовлена тим, що кожна родина має власні особливості, потреби та ресурси. Одні сім'ї можуть успішно долати труднощі самостійно, тоді як інші потребують професійної підтримки. Саме тому соціальна робота базується на принципах індивідуального підходу, гуманізму, добровільності, конфіденційності та поваги до людської гідності.

Важливе місце у дослідженні соціальної роботи посідає вивчення функцій сім'ї. До основних функцій належать репродуктивна, виховна, економічна, комунікативна, емоційна та соціалізуюча. Репродуктивна функція забезпечує відтворення населення та продовження роду. Виховна функція спрямована на формування особистості дитини, її моральних якостей і соціальної поведінки. Економічна функція пов'язана із задоволенням [7.67] потреб членів сім'ї. Комунікативна та емоційна функції забезпечують психологічну підтримку, взаєморозуміння та створення сприятливого мікроклімату в родині.

Сучасне суспільство характеризується різноманітністю сімейних форм. Залежно від складу, структури та особливостей функціонування виділяють різні типи сімей. Найбільш поширеним є поділ на повні та неповні сім'ї. Повна сім'я складається з двох батьків та дітей, тоді як неповна характеризується відсутністю одного з батьків. Останніми роками спостерігається зростання кількості неповних сімей, що пов'язано зі збільшенням рівня розлучень та іншими соціальними чинниками.

За кількістю дітей сім'ї поділяють на бездітні, одnodітні, малодітні та багатодітні. Кожна з цих категорій має свої особливості та потребує відповідних форм соціальної підтримки. Особливої уваги потребують багатодітні сім'ї, оскільки вони часто стикаються з додатковими матеріальними та соціальними труднощами.

Окрему групу становлять прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу та сім'ї опікунів. Їх діяльність спрямована на забезпечення належних умов для виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Такі сім'ї потребують постійної підтримки з боку держави та соціальних служб, оскільки виконують важливу соціальну функцію.[4.67]

Значну увагу соціальні працівники приділяють сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах. До цієї категорії належать малозабезпечені сім'ї, сім'ї, які виховують дітей з інвалідністю, сім'ї внутрішньо переміщених осіб, родини, у яких спостерігається домашнє насильство, безробіття, залежності або інші кризові явища. Такі сім'ї потребують комплексної соціальної допомоги, яка

включає матеріальну підтримку, психологічне консультування, правовий захист та соціальний супровід.

Основною метою соціальної роботи з різними типами сімей є забезпечення їхнього соціального благополуччя та створення умов для повноцінного функціонування. Для досягнення цієї мети використовуються різноманітні форми та методи роботи. Серед них важливе місце займають соціальне консультування, соціальний супровід, соціальна профілактика, кризове втручання, посередництво та соціальна реабілітація.

Соціальне консультування передбачає надання інформації та рекомендацій щодо вирішення життєвих проблем. Соціальний супровід спрямований на тривалу підтримку сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах. Соціальна профілактика дозволяє попереджати виникнення соціальних проблем та негативних явищ. Кризове втручання застосовується у випадках, коли сім'я потребує невідкладної допомоги та захисту.

Ефективність соціальної роботи залежить від взаємодії різних соціальних інститутів. Важливу роль у підтримці сімей відіграють органи соціального захисту населення, центри соціальних служб, заклади освіти, установи охорони здоров'я, правоохоронні органи та громадські організації. Спільна діяльність цих структур сприяє комплексному вирішенню проблем сімей та підвищенню якості соціальних послуг.

В умовах сучасних суспільних викликів роль соціальної роботи з різними типами сімей постійно зростає. Соціальні працівники не лише надають допомогу сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, але й сприяють зміцненню сімейних цінностей,[1.12] розвитку відповідального батьківства та формуванню сприятливого соціального середовища для виховання дітей.

Отже, соціальна робота з різними типами сімей є важливою складовою системи соціального захисту населення. Вона спрямована на забезпечення стабільного функціонування сім'ї, захист прав її членів та підвищення рівня їхнього благополуччя. Різноманітність типів сімей обумовлює необхідність застосування індивідуального підходу та використання комплексу соціальних

послуг, що дозволяє ефективно вирішувати проблеми сучасної сім'ї та сприяти її гармонійному розвитку.

Соціальна робота є важливим напрямом професійної діяльності, спрямованим на надання допомоги окремим особам, сім'ям та соціальним групам у вирішенні життєвих проблем, подоланні складних життєвих обставин та забезпеченні належного рівня соціального благополуччя. У сучасному суспільстві особливого значення набуває соціальна робота з сім'єю, оскільки саме сім'я виступає основним осередком соціалізації особистості та формування людського потенціалу.

Соціальна робота з сім'єю є складовою системи соціального захисту населення та охоплює комплекс заходів, спрямованих на підтримку сімей, профілактику сімейного неблагополуччя, захист прав членів родини та створення умов для їх повноцінного розвитку. Її зміст визначається потребами конкретної сім'ї, рівнем її соціального функціонування та наявністю внутрішніх ресурсів для подолання труднощів.

У науковій літературі поняття соціальної роботи з сім'єю трактується як професійна діяльність, спрямована на допомогу сім'ям у вирішенні соціальних, психологічних, педагогічних, економічних і правових проблем. Головною особливістю такої діяльності є комплексний підхід до сім'ї як до цілісної соціальної системи, у межах якої всі члени взаємопов'язані між собою.

Важливість соціальної роботи з сім'єю обумовлюється тим, що сучасні родини нерідко стикаються з різноманітними труднощами: матеріальними проблемами, безробіттям, конфліктами між членами сім'ї, проблемами виховання дітей, домашнім насильством, погіршенням психологічного клімату та іншими негативними явищами. У таких умовах соціальна підтримка сприяє стабілізації сімейної ситуації та відновленню здатності сім'ї самостійно виконувати свої функції.[22]

Соціальна робота з сім'єю базується на низці принципів, які забезпечують ефективність професійної діяльності соціальних працівників. Одним із головних є принцип гуманізму, який передбачає повагу до особистості, визнання її прав,

свобод і людської гідності. Соціальний працівник повинен ставитися до кожного клієнта з повагою незалежно від його соціального статусу, матеріального становища чи життєвих обставин.

Важливим принципом є принцип індивідуального підходу. Кожна сім'я має власні особливості, потреби та проблеми, тому соціальна допомога повинна надаватися з урахуванням конкретної життєвої ситуації. Використання однакових методів роботи щодо всіх сімей не завжди є ефективним, тому соціальний працівник повинен добирати форми та методи підтримки відповідно до потреб клієнтів.

Не менш важливими є принципи добровільності та конфіденційності. Добровільність передбачає право сім'ї самостійно приймати рішення щодо отримання соціальної допомоги та участі в соціальних програмах. Конфіденційність означає нерозголошення інформації, отриманої під час роботи із сім'єю, без її згоди, за винятком випадків, передбачених законодавством.

Основною метою соціальної роботи з сім'єю є забезпечення її нормального функціонування та створення умов для гармонійного розвитку всіх членів родини. Досягнення цієї мети передбачає надання різноманітних соціальних послуг, спрямованих на підтримку сімейного благополуччя, подолання кризових ситуацій та підвищення рівня соціальної захищеності населення.

Одним із головних завдань соціальної роботи є профілактика сімейного неблагополуччя. Вона включає комплекс заходів, спрямованих на попередження виникнення проблем у сім'ї, зокрема конфліктів між членами родини, домашнього насильства, соціального сирітства, девіантної поведінки дітей та підлітків. Профілактична робота дозволяє своєчасно виявляти фактори ризику та запобігати їх негативному впливу на сімейне середовище.[12]

Важливим напрямом соціальної роботи є підтримка сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах. До таких сімей належать малозабезпечені родини, багатодітні сім'ї, неповні сім'ї, сім'ї внутрішньо переміщених осіб, сім'ї, які виховують дітей з інвалідністю, а також родини, що постраждали від насильства

або інших кризових ситуацій. Надання своєчасної допомоги таким сім'ям сприяє покращенню умов їхнього життя та відновленню соціального благополуччя.

Суттєве значення має захист прав та законних інтересів членів сім'ї. Соціальні працівники допомагають громадянам реалізовувати свої права на соціальний захист, освіту, медичне обслуговування та інші соціальні гарантії. Особлива увага приділяється захисту прав дітей як найбільш вразливої категорії населення.[24]

1.2. Класифікація сімей та особливості їх підтримки

Сучасна сім'я є складною соціальною системою, яка виконує низку важливих функцій: репродуктивну, виховну, економічну, емоційно-психологічну та соціалізуючу. У процесі суспільного розвитку сімейні структури зазнали значних змін, що пов'язано з урбанізацією, зміною економічних умов, трансформацією гендерних ролей, розвитком системи соціального захисту та загальною модернізацією суспільства. У зв'язку з цим виникає необхідність у багатовимірній класифікації сімей, яка дозволяє врахувати різні аспекти їхнього функціонування та визначити відповідні напрями соціальної підтримки.

Класифікація сімей є важливим інструментом соціальної роботи та соціальної політики, оскільки дає змогу виявити найбільш вразливі категорії населення, оцінити ризики соціального неблагополуччя та сформувані ефективні механізми допомоги.

1. Класифікація сімей за структурним складом

Однією з базових є класифікація за кількістю поколінь і членів сім'ї, які спільно проживають.

- Нуклеарна сім'я

Нуклеарна сім'я є найпоширенішою формою у сучасному суспільстві. Вона складається з батьків та їхніх дітей. Такий тип сім'ї є характерним для урбанізованих регіонів, де важливу роль відіграє економічна самостійність та мобільність.

Основними ознаками нуклеарної сім'ї є:

- автономність у прийнятті рішень;
- обмежена взаємодія з розширеною родиною;
- високий рівень відповідальності батьків за виховання дітей;
- орієнтація на індивідуальні досягнення членів сім'ї.

Підтримка нуклеарних сімей здійснюється переважно через:

- державні програми допомоги при народженні дитини;
- розвиток системи дошкільної освіти;

програми підтримки працюючих батьків (декретні відпустки, гнучкий графік);

психологічні консультації щодо виховання дітей та подружніх відносин.

- Розширена сім'я

Розширена сім'я включає кілька поколінь родичів, які можуть проживати разом або підтримувати тісні взаємозв'язки. Така форма була домінуючою в традиційних суспільствах і досі зберігається у сільських районах та в культурних спільнотах, де сильні родинні зв'язки.

Характерними рисами розширеної сім'ї є:

- спільне проживання декількох поколінь;
- розподіл обов'язків між членами сім'ї;
- взаємна підтримка в побутових та економічних питаннях;
- збереження сімейних традицій.

Підтримка таких сімей включає:

- соціальні послуги для людей похилого віку;
- програми догляду за непрацездатними членами сім'ї;
- медичне забезпечення літніх людей;
- житлові програми для багатопоколінних домогосподарств;
- розвиток міжпоколінної взаємодії через соціальні ініціативи

1.3Неповна сім'я

Неповною сім'єю вважається така, у якій дитину виховує лише один із батьків. Причинами формування таких сімей можуть бути розлучення, смерть одного з батьків, міграція або позбавлення батьківських прав.

Основними особливостями неповних сімей є:

- підвищене емоційне та фінансове навантаження на одного з батьків;
- ризик зниження рівня матеріального забезпечення;
- потреба у психологічній підтримці дітей;
- можливі труднощі соціалізації дитини.

Соціальна підтримка неповних сімей включає:

- державні соціальні виплати та аліменти;
- пільги для одиноких матерів або батьків;
- психологічну допомогу сім'ї;
- сприяння працевлаштуванню;
- забезпечення доступу до освітніх і медичних послуг

1.4. Прийомні сім'ї та сім'ї опікунів

Ці сім'ї виконують важливу соціальну функцію — виховання дітей, які залишилися без батьківського піклування.

Особливості таких сімей:

- юридично оформлені обов'язки щодо виховання дитини;
- контроль та соціальний супровід;
- необхідність адаптації дитини до нових умов;
- відповідальність за повноцінний розвиток дитини.

Підтримка включає:

- державні виплати на утримання дитини;
- навчання прийомних батьків;
- регулярний соціальний супровід;
- психологічну допомогу дитині та сім'ї;
- контроль умов проживання

2. Класифікація сімей за кількістю дітей

Демографічний критерій дозволяє визначити навантаження на сім'ю та її соціальні потреби.

2.1. Малодітні сім'ї

Це сім'ї з однією або двома дітьми. Вони є типовими для сучасних міст і характеризуються більшою фінансовою стабільністю, але іноді мають підвищені очікування щодо розвитку дітей.

Підтримка таких сімей передбачає:

- допомогу при народженні дитини;
- забезпечення доступу до дитячих садків;
- медичне страхування дітей;
- податкові пільги;
- освітні програми для батьків.

Багатодітні сім'ї

Багатодітні сім'ї (трьох і більше дітей) є соціально важливою категорією, оскільки вони забезпечують демографічне відтворення населення.

Їхні особливості:

- високий рівень фінансових витрат;
- значне навантаження на батьків;
- сильні внутрішні родинні зв'язки;
- необхідність розподілу ресурсів між дітьми.

Державна підтримка включає:

- житлові пільги;
- знижки на комунальні послуги;
- безкоштовне харчування у школах;
- пільговий проїзд;
- підвищені соціальні виплати.

3. Класифікація за соціально-економічним станом

- Соціально благополучні сім'ї

Це сім'ї з стабільним доходом і позитивним психологічним кліматом. Вони рідше потребують матеріальної допомоги, але можуть потребувати освітніх і профілактичних програм.

-. Сім'ї у складних життєвих обставинах

Такі сім'ї стикаються з тимчасовими або тривалими труднощами: безробіття, хвороби, житлові проблеми, насильство.

Підтримка:

- соціальний супровід;
 - матеріальна допомога;
 - кризове втручання;
- психологічна та юридична допомога.

Малозабезпечені сім'ї

-Характеризуються доходом нижче прожиткового мінімуму.

-Підтримка:

- субсидії;
- соціальні виплати;
- гуманітарна допомога;
 - безкоштовні соціальні послуги.

4. Класифікація за характером внутрішніх взаємин

- Авторитарні сім'ї

-Характеризуються жорсткою ієрархією та контролем. Потребують психологічної корекції стилю виховання.

- Демократичні сім'ї

-Базуються на рівності та партнерстві. Найбільш сприятливі для розвитку дитини.

- Ліберальні сім'ї

Мінімальний контроль, що іноді призводить до соціальних ризиків у підлітків.

5. Сучасні нетрадиційні форми сімей

Сучасність характеризується появою нових моделей сімейних відносин:

- цивільні шлюби;
- сім'ї трудових мігрантів;
- повторно створені сім'ї.

Ці сім'ї потребують:

- правового захисту;
- психологічної адаптації;
- соціального супроводу.

Класифікація сімей дозволяє комплексно оцінити різноманітність сучасних сімейних структур та їхні потреби. Кожен тип сім'ї має специфічні особливості функціонування, що визначає необхідність диференційованого підходу до їх соціальної підтримки. Ефективна система соціальної політики повинна поєднувати матеріальні, психологічні, правові та освітні механізми допомоги, спрямовані на зміцнення сім'ї як базового інституту суспільства.[15]

Розділ 2 Диференційований підхід у соціальній роботі з сім'ями в Україні

Сучасна система соціальної роботи в Україні функціонує в умовах складних соціально-економічних трансформацій, які суттєво впливають на стан сім'ї як базового соціального інституту. Зміни на ринку праці, зростання соціальної нерівності, демографічні проблеми, внутрішнє переміщення населення, а також наслідки кризових ситуацій призводять до збільшення кількості сімей, які потребують державної підтримки. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває диференційований підхід у соціальній роботі, який є основою сучасної системи соціального захисту та спрямований на врахування індивідуальних потреб кожної сім'ї.

Диференційований підхід у соціальній роботі передбачає, що сім'ї, які звертаються за допомогою або перебувають у полі уваги соціальних служб, не розглядаються як однорідна група. Навпаки, кожна сім'я має унікальну структуру, рівень матеріального забезпечення, психологічний клімат, життєвий досвід та набір соціальних проблем. Саме тому соціальна підтримка повинна бути адресною, гнучкою та комплексною, тобто такою, що відповідає конкретній життєвій ситуації.

Основою диференційованого підходу є принцип соціальної справедливості, який полягає не у рівному розподілі ресурсів, а у забезпеченні рівних можливостей доступу до соціальної допомоги. Це означає, що сім'ї з різним рівнем потреб отримують різний обсяг і форму підтримки. Такий підхід дозволяє

більш раціонально використовувати ресурси держави та підвищувати ефективність соціальної політики.

Важливим теоретичним підґрунтям диференційованого підходу є системний аналіз сім'ї як соціальної системи. Сім'я розглядається як сукупність взаємопов'язаних елементів, де зміна одного компонента впливає на всю систему. Також використовується екологічний підхід, який враховує вплив зовнішнього середовища — економічного, соціального, культурного — на функціонування сім'ї. Окреме значення має ресурсний підхід, який передбачає виявлення внутрішніх можливостей сім'ї для подолання труднощів, а не лише фокус на проблемах.[17]

Реалізація диференційованого підходу в Україні здійснюється через систему соціальних служб, центрів соціальних послуг, служб у справах дітей, територіальних громад, а також через заклади освіти, охорони здоров'я та громадські організації. Важливою особливістю є міжвідомча взаємодія, яка дозволяє комплексно підходити до вирішення проблем сім'ї та координувати роботу різних інституцій.

Соціальна робота з сім'ями починається з виявлення потреби у допомозі. Це може відбуватися через особисте звернення громадян, сигнал від освітніх або медичних закладів, повідомлення від сусідів або моніторинг соціальних служб. Після цього проводиться соціальна діагностика сім'ї, яка включає оцінку матеріального стану, умов проживання, психологічного клімату, рівня конфліктності, а також визначення факторів ризику

На основі проведеної оцінки формується індивідуальний план соціального супроводу. Цей план є ключовим інструментом диференційованого підходу і може включати різні види допомоги: матеріальну підтримку, соціальні виплати, психологічне консультування, правову допомогу, педагогічну роботу з дітьми, сприяння у працевлаштуванні, медичну або реабілітаційну підтримку. Важливо, що план не є статичним документом, а може змінюватися залежно від динаміки ситуації в сім'ї.

Особливу увагу в системі соціальної роботи приділяють сім'ям з дітьми, оскільки саме вони є найбільш чутливими до соціальних змін. Соціальна підтримка таких сімей спрямована на забезпечення умов для повноцінного розвитку дитини, її виховання та соціалізації. У випадках, коли сім'я не справляється зі своїми функціями, соціальні служби можуть застосовувати заходи кризового втручання або соціального супроводу.

Неповні сім'ї є ще однією важливою категорією, яка потребує диференційованого підходу. Вони часто стикаються з подвійним навантаженням — матеріальним і психологічним. Відсутність одного з батьків може впливати на емоційний стан дитини, її соціалізацію та поведінку. Соціальна робота в таких випадках спрямована на підтримку батька або матері, які виховують дитину самостійно, а також на забезпечення стабільного розвитку дитини.

Багатодітні сім'ї також потребують комплексної підтримки, оскільки виховання кількох дітей одночасно потребує значних фінансових і організаційних ресурсів. Держава надає таким сім'ям пільги, соціальні виплати, житлову підтримку, а також доступ до освітніх і оздоровчих програм. Соціальні працівники також допомагають у вирішенні побутових і психологічних проблем, які можуть виникати в таких сім'ях.

Окрему категорію становлять малозабезпечені сім'ї, які мають доходи нижчі за прожитковий мінімум. Соціальна робота з ними спрямована не лише на надання матеріальної допомоги, а й на подолання причин бідності. Це включає сприяння працевлаштуванню, професійну перепідготовку, розвиток соціальних навичок та мотивації до самозабезпечення.

Сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах, є найбільш вразливою категорією. До них належать сім'ї, що стикаються з насильством, залежностями, хронічними захворюваннями, втратою житла або іншими кризовими ситуаціями. У таких випадках соціальна робота має терміновий характер і передбачає кризове втручання, захист прав дітей, тимчасове вилучення дитини у разі загрози її життю або здоров'ю, а також направлення до відповідних установ для лікування або реабілітації.

Важливим елементом диференційованого підходу є профілактична робота. Вона спрямована на запобігання виникненню соціальних проблем у сім'ї. Профілактичні заходи включають освітні програми для батьків, тренінги з виховання дітей, консультації з психологами, роботу з підлітками, а також інформаційні кампанії щодо відповідального батьківства. Така діяльність дозволяє зменшити кількість сімей, які потрапляють у кризові ситуації.

Соціальні служби відіграють ключову роль у реалізації диференційованого підходу. Вони забезпечують координацію соціальної роботи, здійснюють моніторинг стану сімей, надають соціальні послуги та взаємодіють з іншими установами. Особливо важливою є роль територіальних громад, які дедалі більше беруть на себе функції соціального захисту населення та забезпечення доступності послуг на місцях.

Разом із тим система соціальної роботи в Україні стикається з низкою проблем. Серед них — недостатній рівень фінансування, нерівномірний доступ до соціальних послуг у різних регіонах, дефіцит кваліфікованих соціальних працівників, а також недостатня обізнаність населення щодо можливостей отримання допомоги. Ці проблеми знижують ефективність реалізації диференційованого підходу та потребують системного вирішення.

Перспективи розвитку соціальної роботи з сім'ями в Україні пов'язані з цифровізацією соціальних послуг, впровадженням електронних сервісів, розвитком міжвідомчої взаємодії, посиленням ролі громад та впровадженням інноваційних методів соціальної роботи. Важливим напрямом також є розвиток сімейно орієнтованої політики, яка передбачає підтримку сім'ї як цілісної системи, а не окремих її членів.[24]

Таким чином, диференційований підхід у соціальній роботі з сім'ями в Україні є ключовим інструментом сучасної соціальної політики. Він забезпечує адресність, ефективність і гнучкість соціальної допомоги, дозволяє враховувати індивідуальні особливості сімей та сприяє підвищенню рівня соціальної стабільності в суспільстві. Його подальший розвиток є важливою умовою зміцнення інституту сім'ї та підвищення якості життя населення.

Форми та методи соціальної роботи з різними типами сімей

Соціальна робота із сім'ями є одним із найважливіших напрямів соціальної діяльності, оскільки сім'я виступає основним середовищем розвитку та соціалізації особистості. Ефективність соціальної підтримки значною мірою залежить від правильного вибору форм і методів роботи, які повинні відповідати потребам конкретної сім'ї. Різноманітність типів сімей, їхніх проблем та життєвих обставин зумовлює необхідність застосування диференційованого підходу до організації соціальної допомоги.

Форми соціальної роботи являють собою способи організації взаємодії між соціальним працівником і сім'єю, тоді як методи соціальної роботи визначають конкретні засоби впливу на сім'ю з метою подолання проблем та покращення умов її життєдіяльності. У практиці соціальної роботи використовуються індивідуальні, групові та масові форми діяльності, які можуть поєднуватися залежно від ситуації.

Однією з найпоширеніших форм є індивідуальна робота із сім'єю. Вона передбачає безпосередню взаємодію соціального працівника з членами сім'ї та спрямована на вивчення їхніх потреб, виявлення проблем і пошук шляхів їх вирішення. Індивідуальна робота є особливо ефективною у випадках, коли сім'я перебуває у складних життєвих обставинах, потребує соціального супроводу або кризового втручання. Під час такої роботи соціальний працівник проводить бесіди, консультування, оцінку потреб сім'ї, допомагає оформити необхідні документи та координує взаємодію з іншими установами.

Важливе місце серед форм соціальної роботи займає соціальний супровід сім'ї. Він являє собою комплекс заходів, спрямованих на підтримку сім'ї протягом певного періоду часу. Соціальний супровід застосовується щодо сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах та не можуть самостійно подолати труднощі. Його метою є відновлення здатності сім'ї виконувати свої функції, забезпечувати належні умови для виховання дітей та підтримувати сприятливий психологічний клімат. У процесі соціального супроводу фахівці здійснюють

регулярні відвідування сім'ї, контролюють виконання індивідуального плану роботи та оцінюють результати наданої допомоги.

Ще однією важливою формою є групова робота, яка передбачає об'єднання сімей або окремих осіб для спільного обговорення проблем та пошуку шляхів їх вирішення. Групові заняття можуть проводитися у вигляді тренінгів, семінарів, дискусій, круглих столів або груп взаємодопомоги. Така форма роботи сприяє розвитку комунікативних навичок, підвищенню рівня соціальної активності та обміну досвідом між учасниками. Особливо ефективними є групи підтримки для батьків, які виховують дітей з інвалідністю, прийомних батьків або сімей, що переживають кризові ситуації.

Масові форми соціальної роботи спрямовані на широку аудиторію та мають переважно профілактичний і просвітницький характер. До них належать соціальні акції, інформаційні кампанії, лекції, конференції, тематичні заходи та громадські ініціативи. Їх основною метою є підвищення рівня обізнаності населення щодо соціальних проблем, формування відповідального батьківства та популяризація сімейних цінностей.

Серед методів соціальної роботи особливе значення має соціальна діагностика. Вона полягає у вивченні умов життя сім'ї, визначенні її потреб, ресурсів та проблем. Соціальна діагностика є початковим етапом роботи з будь-якою сім'єю, оскільки саме на основі отриманих даних розробляється план подальшої діяльності. Для проведення діагностики використовуються бесіди, анкетування, спостереження, аналіз документів та інші методи збору інформації.

Широко застосовується метод соціального консультування. Його сутність полягає у наданні сім'ї інформаційної, психологічної та правової допомоги. Консультування дозволяє членам сім'ї отримати необхідні знання щодо вирішення конкретних проблем, зрозуміти свої права та можливості отримання соціальної підтримки. Консультації можуть проводитися як індивідуально, так і у груповій формі.

Важливим методом є посередництво, яке використовується у випадках, коли сім'я потребує допомоги у взаємодії з різними установами та організаціями.

Соціальний працівник виступає посередником між сім'єю та державними структурами, закладами освіти, медичними установами або громадськими організаціями. Завдяки цьому сім'я отримує доступ до необхідних ресурсів та послуг.

У роботі з конфліктними сім'ями часто застосовується метод медіації. Він передбачає залучення нейтрального посередника для врегулювання суперечок між членами сім'ї та пошуку взаємоприйняттого рішення. Медіація сприяє зниженню рівня конфліктності, покращенню комунікації та відновленню взаєморозуміння між учасниками конфлікту.

Особливого значення набуває метод соціальної профілактики, який спрямований на попередження виникнення соціальних проблем. Профілактична робота включає проведення освітніх заходів, тренінгів, консультацій та інформаційних кампаній. Її метою є формування відповідального ставлення до батьківства, запобігання насильству в сім'ї, профілактика залежностей та інших негативних явищ.

У роботі з сім'ями, які виховують дітей, широко використовуються соціально-педагогічні методи. Вони спрямовані на підвищення педагогічної культури батьків, розвиток навичок ефективного виховання та створення сприятливих умов для розвитку дитини. До таких методів належать батьківські лекторії, тренінги, консультації та індивідуальна педагогічна підтримка.[13]

Важливе місце в системі соціальної роботи посідає діяльність із неповними сім'ями. Особливість таких сімей полягає в тому, що функції виховання, матеріального забезпечення та організації сімейного життя покладаються переважно на одного з батьків. Це часто призводить до фізичного та психологічного перевантаження, виникнення фінансових труднощів і проблем у вихованні дітей. У роботі з неповними сім'ями соціальні працівники використовують комплекс заходів, спрямованих на підтримку батьківського потенціалу та створення належних умов для розвитку дитини.

Одним із найважливіших методів є психологічне консультування. Воно допомагає членам сім'ї адаптуватися до нових життєвих обставин, подолати стрес

та сформувані позитивне ставлення до майбутнього. Значна увага приділяється роботі з дітьми, які можуть переживати почуття втрати, самотності або провини через відсутність одного з батьків. Соціальний працівник допомагає дитині усвідомити ситуацію та навчитися конструктивно реагувати на труднощі.

Крім психологічної підтримки, важливим напрямом є соціально-економічна допомога. Соціальні служби інформують батьків про можливість отримання державних виплат, субсидій та інших видів соціальної підтримки. У разі необхідності надається допомога в оформленні документів, пошуку роботи або отриманні професійної освіти. Така діяльність сприяє покращенню матеріального становища сім'ї та зменшенню ризику соціального неблагополуччя.

Особливого підходу потребують багатодітні сім'ї. Незважаючи на те, що вони виконують важливу демографічну функцію, такі сім'ї нерідко стикаються з матеріальними труднощами, проблемами житлового забезпечення та значним навантаженням на батьків. У роботі з багатодітними сім'ями соціальні працівники застосовують різноманітні форми підтримки, спрямовані на підвищення якості життя всіх членів родини.

Соціальний супровід багатодітних сімей передбачає регулярне спілкування з батьками, оцінку потреб сім'ї та допомогу у вирішенні актуальних проблем. Важливе значення має інформування про права та пільги, гарантовані законодавством. Соціальні працівники також сприяють організації дозвілля дітей, залученню їх до культурних, спортивних та освітніх заходів.

У процесі роботи з багатодітними сім'ями широко використовуються методи соціального консультування та соціального посередництва. Завдяки цьому сім'ї отримують можливість скористатися послугами різних установ та організацій, що сприяє підвищенню рівня їх соціальної захищеності. Крім того, важливим є розвиток навичок ефективного сімейного виховання та раціонального використання сімейного бюджету.

Окремою категорією є прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу. Робота з ними має свою специфіку, оскільки пов'язана із забезпеченням належних умов для дітей, які втратили батьківське піклування. Соціальні працівники

здійснюють постійний супровід таких сімей, допомагають у вирішенні психологічних, правових та соціально-побутових питань.

Важливим методом роботи є адаптаційна підтримка. Діти, які потрапляють до прийомної сім'ї, часто мають складний життєвий досвід, пережили втрату близьких людей або тривале перебування в інтернатних закладах. Тому необхідно створити умови для їхньої успішної адаптації до нового середовища. Соціальні працівники проводять консультації з прийомними батьками, допомагають встановити довірливі стосунки між усіма членами родини та сприяють формуванню позитивного психологічного клімату.

Важливу роль відіграє соціальна робота із сім'ями, які виховують дітей з інвалідністю. Такі сім'ї часто стикаються не лише з матеріальними труднощами, а й із психологічним навантаженням, соціальною ізоляцією та необхідністю постійного догляду за дитиною. Основним завданням соціального працівника є створення умов для максимальної інтеграції дитини в суспільство та підтримка сім'ї в процесі виховання.

У роботі з такими сім'ями широко застосовуються методи психологічної підтримки, соціального консультування та соціальної реабілітації. Важливим напрямом є інформування батьків про можливості отримання медичних, освітніх та соціальних послуг. Соціальні працівники також сприяють залученню дітей до інклюзивної освіти та різноманітних соціальних програм.

Особливу увагу приділяють сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах. До цієї категорії належать сім'ї, в яких спостерігаються конфлікти, насильство, алкоголізм, наркозалежність, безробіття або інші негативні явища. Робота з такими сім'ями є однією з найскладніших сфер соціальної діяльності, оскільки потребує комплексного та міждисциплінарного підходу.

У таких випадках широко використовується метод кризового втручання. Його метою є швидке реагування на ситуацію та запобігання негативним наслідкам для членів сім'ї, особливо дітей. Соціальний працівник оцінює рівень небезпеки, визначає необхідні заходи допомоги та координує взаємодію різних служб.

Важливим інструментом роботи є також соціальна реабілітація, яка спрямована на відновлення соціальних функцій сім'ї та повернення її до нормального способу життя. Реабілітаційні заходи можуть включати психологічну допомогу, лікування залежностей, професійну підготовку та інші види підтримки.

Сучасна соціальна робота активно використовує інноваційні форми та методи діяльності. Одним із перспективних напрямів є застосування інформаційно-комунікаційних технологій. Онлайн-консультування, дистанційні тренінги, електронні платформи для отримання соціальних послуг дозволяють зробити допомогу більш доступною для населення, особливо для мешканців віддалених територій.[21]

Важливого значення набуває метод кейс-менеджменту, який передбачає індивідуальне ведення випадку. Соціальний працівник координує всі види допомоги, які отримує сім'я, контролює виконання поставлених завдань та оцінює результати роботи. Такий підхід забезпечує комплексність і послідовність соціальної підтримки.

Не менш важливою є профілактична діяльність. Саме профілактика дозволяє попередити виникнення багатьох соціальних проблем та сприяє зміцненню інституту сім'ї. У межах профілактичної роботи проводяться лекції, тренінги, бесіди, інформаційні кампанії та просвітницькі заходи. Їхньою метою є формування відповідального батьківства, популяризація здорового способу життя та розвиток сімейних цінностей.

Таким чином, форми та методи соціальної роботи з різними типами сімей є різноманітними та взаємопов'язаними. Їх застосування залежить від особливостей конкретної сім'ї, характеру її проблем та наявних ресурсів. Комплексне використання індивідуальних, групових та масових форм роботи, а також сучасних методів соціальної підтримки забезпечує ефективне вирішення соціальних проблем і сприяє зміцненню сім'ї як основного соціального інституту суспільства. Це дозволяє підвищити рівень добробуту населення, забезпечити

захист прав дітей та створити умови для гармонійного розвитку кожної особистості.

2.1 Технології соціальної роботи з різними категоріями сімей

Сучасна соціальна робота з сім'ями є важливим напрямом державної соціальної політики та спрямована на підтримку сімей, які потребують допомоги у вирішенні соціальних, психологічних, економічних та виховних проблем. Ефективність соціальної роботи значною мірою залежить від використання відповідних технологій, які забезпечують комплексний підхід до вирішення проблем сім'ї та сприяють підвищенню її соціального благополуччя. Технології соціальної роботи являють собою систему методів, прийомів, форм і засобів професійної діяльності, спрямованих на досягнення позитивних змін у житті сім'ї та її членів

В умовах сучасного суспільства сім'я стикається з різноманітними труднощами, які можуть негативно впливати на її функціонування. Серед них важливе місце займають матеріальні проблеми, безробіття, сімейні конфлікти, міграційні процеси, соціальна ізоляція, погіршення стану здоров'я, виховні труднощі та інші несприятливі фактори. У зв'язку з цим виникає необхідність застосування спеціальних технологій соціальної роботи, які дозволяють своєчасно виявляти проблеми, надавати допомогу та сприяти соціальній адаптації сім'ї.

Однією з найпоширеніших технологій є соціальна діагностика. Вона передбачає комплексне вивчення життєвої ситуації сім'ї, її потреб, ресурсів та проблем. Соціальна діагностика є початковим етапом соціальної роботи, оскільки саме на основі отриманої інформації визначаються напрями подальшої діяльності. У процесі діагностики соціальний працівник використовує бесіди, спостереження, анкетування, аналіз документів та інші методи збору інформації. Результати діагностики дозволяють оцінити рівень соціального ризику, визначити основні труднощі сім'ї та розробити індивідуальний план допомоги.

Важливе місце в системі технологій соціальної роботи займає соціальне консультування. Воно спрямоване на надання сім'ї необхідної інформації, психологічної підтримки та рекомендацій щодо вирішення проблем.

Консультування допомагає членам сім'ї краще зрозуміти власну ситуацію, оцінити можливі шляхи подолання труднощів та прийняти обґрунтовані рішення. Соціальне консультування може здійснюватися індивідуально або групово та охоплювати широкий спектр питань: від сімейних взаємин до правового захисту та соціального забезпечення.

Однією з найефективніших технологій є соціальний супровід сім'ї. Ця технологія застосовується щодо сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують тривалої підтримки. Соціальний супровід передбачає систематичну взаємодію соціального працівника із сім'єю, моніторинг її стану та надання необхідної допомоги. Головною метою соціального супроводу є відновлення здатності сім'ї самостійно виконувати свої функції та забезпечувати належні умови для життя і розвитку дітей.

У процесі соціального супроводу здійснюється оцінка потреб сім'ї, складається індивідуальний план роботи, визначаються конкретні заходи підтримки та контролюється їх виконання. Соціальний працівник допомагає сім'ї вирішувати соціально-побутові питання, сприяє отриманню соціальних послуг, координує взаємодію з іншими установами та організаціями.

Особливого значення у роботі з різними категоріями сімей набуває технологія соціальної профілактики. Її основною метою є запобігання виникненню соціальних проблем та негативних явищ. Профілактична діяльність охоплює проведення інформаційно-просвітницьких заходів, тренінгів, лекцій, семінарів та консультацій. Вона спрямована на формування відповідального батьківства, підвищення педагогічної культури батьків, профілактику насильства в сім'ї, алкоголізму, наркоманії та інших соціально небезпечних явищ.[10]

Широко застосовується технологія соціальної реабілітації. Вона використовується у випадках, коли сім'я або окремі її члени втратили здатність повноцінно виконувати свої соціальні функції через певні життєві обставини. Соціальна реабілітація спрямована на відновлення соціального статусу особи, повернення її до активного суспільного життя та формування навичок самостійного вирішення проблем. Реабілітаційні заходи можуть включати

психологічну допомогу, професійну підготовку, соціальну адаптацію та підтримку у працевлаштуванні.

Важливою технологією соціальної роботи є кризове втручання. Вона застосовується у випадках виникнення гострих кризових ситуацій, які загрожують нормальному функціонуванню сім'ї або безпеці її членів. До таких ситуацій можуть належати сімейне насильство, раптова втрата житла, тяжка хвороба, смерть близької людини, залежності чи інші надзвичайні обставини. Головною метою кризового втручання є стабілізація ситуації, зменшення негативних наслідків та надання невідкладної допомоги.

Окреме місце серед сучасних технологій соціальної роботи займає кейс-менеджмент. Ця технологія передбачає комплексне ведення конкретного випадку та координацію всіх видів допомоги, які отримує сім'я. Соціальний працівник виступає координатором процесу підтримки, залучає необхідних спеціалістів та контролює виконання плану роботи. Кейс-менеджмент дозволяє забезпечити індивідуальний підхід до кожної сім'ї та підвищити ефективність соціальної допомоги.

У роботі з неповними сім'ями особливо важливими є технології психологічної підтримки та соціального консультування. Неповні сім'ї часто стикаються з фінансовими труднощами, перевантаженням одного з батьків та проблемами виховання дітей. Соціальні працівники допомагають таким сім'ям отримати необхідну підтримку, сприяють підвищенню їхньої соціальної активності та допомагають у вирішенні побутових і виховних питань.

Для багатодітних сімей важливими є технології соціального супроводу, соціального посередництва та соціального консультування. Основним завданням соціального працівника є допомога у забезпеченні належних умов життя дітей, інформування про соціальні гарантії та пільги, а також сприяння розвитку виховного потенціалу сім'ї.

Особливий підхід застосовується у роботі з сім'ями, які виховують дітей з інвалідністю. Для таких родин важливими є технології соціальної реабілітації, соціальної адаптації та психологічної підтримки. Соціальний працівник допомагає

сім'ї отримати необхідні соціальні, медичні та освітні послуги, сприяє інтеграції дитини в суспільство та підтримує батьків у процесі виховання.

У роботі з прийомними сім'ями та дитячими будинками сімейного типу широко застосовуються технології соціального супроводу, соціальної адаптації та психологічного консультування. Особлива увага приділяється адаптації дітей до нових умов життя, формуванню позитивних взаємин між членами родини та створенню сприятливого психологічного клімату.

Однією з найскладніших категорій є сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах. Для роботи з ними використовується комплекс технологій, серед яких соціальний супровід, кризове втручання, реабілітація, профілактика та кейс-менеджмент. Комплексний підхід дозволяє не лише подолати наявні проблеми, а й запобігти їх повторному виникненню.

У сучасних умовах розвитку цифрових технологій все більшого поширення набувають дистанційні форми соціальної роботи. Онлайн-консультування, електронні сервіси, гарячі лінії та цифрові платформи забезпечують швидкий доступ сімей до необхідної інформації та допомоги. Використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє підвищити доступність соціальних послуг та покращити якість обслуговування населення.

Ефективність технологій соціальної роботи значною мірою залежить від професійної підготовки соціальних працівників, їхньої компетентності, досвіду та вміння встановлювати довірливі відносини з клієнтами. Важливими принципами діяльності є гуманізм, конфіденційність, добровільність, індивідуальний підхід та повага до гідності людини. Саме дотримання цих принципів забезпечує успішну реалізацію соціальних програм та досягнення позитивних результатів.

Таким чином, технології соціальної роботи з різними категоріями сімей становлять комплексну систему професійної діяльності, спрямованої на підтримку сім'ї, подолання соціальних проблем та створення умов для її повноцінного функціонування. Використання сучасних технологій дозволяє забезпечити адресність допомоги, підвищити її ефективність та сприяти

зміцненню інституту сім'ї в Україні. Це є важливою передумовою соціальної стабільності суспільства та підвищення якості життя населення.

2.2 Проблеми та перспективи вдосконалення соціальної роботи з сім'ями в Україні

Стан функціонування системи соціальної підтримки сімей в Україні відображає як загальні тенденції розвитку державної соціальної політики, так і специфічні труднощі, характерні для періоду суспільних трансформацій. У практиці діяльності соціальних служб простежується збільшення кількості запитів від сімей, які перебувають у різних формах соціальної вразливості. Це вимагає не лише оперативного реагування, а й системного переосмислення підходів до організації соціальної роботи.

Однією з ключових проблем є недостатня узгодженість між рівнями соціального управління. У багатьох випадках державні, регіональні та місцеві структури діють недостатньо скоординовано, що призводить до дублювання функцій або, навпаки, до прогалин у наданні допомоги. Це особливо помітно у роботі з сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах, де необхідна швидка і комплексна реакція різних служб.

Істотною проблемою залишається перевантаженість соціальних працівників. Велика кількість випадків на одного фахівця знижує можливість індивідуального підходу до кожної сім'ї. У результаті соціальна робота інколи набуває формального характеру, що негативно впливає на якість надання послуг та ефективність втручання.

Окремо слід відзначити проблему недостатнього впровадження сучасних технологій соціальної роботи. Хоча в теорії активно використовуються поняття кейс-менеджменту, міжвідомчої взаємодії та індивідуальних планів роботи, на практиці їх реалізація не завжди є системною. Часто відсутні єдині стандарти оцінки потреб сім'ї, що ускладнює планування допомоги та контроль результатів.

Важливою складовою проблемного поля є соціально-психологічний стан самих сімей. Значна частина з них переживає хронічний стрес, пов'язаний із фінансовою нестабільністю, безробіттям, воєнними подіями та міграційними процесами. Це знижує здатність сім'ї самостійно вирішувати проблеми та підсилює залежність від зовнішньої підтримки.

Не менш важливим викликом є недостатній рівень довіри населення до соціальних служб. Частина сімей уникає взаємодії з фахівцями через страх втручання в приватне життя або негативний досвід попередніх звернень. Це ускладнює раннє виявлення проблем і зменшує ефективність профілактичної роботи.

Також слід враховувати проблему нерівномірного розвитку соціальної інфраструктури. У великих містах доступ до соціальних послуг значно ширший, ніж у сільській місцевості або малих громадах. Це створює територіальну нерівність у доступі до допомоги та підсилює соціальну вразливість окремих категорій населення.

Окремої уваги потребує проблема недостатньої профілактичної спрямованості соціальної роботи. Значна частина ресурсів витрачається на подолання вже наявних кризових ситуацій, тоді як профілактика сімейного неблагополуччя залишається недостатньо розвиненою. Це призводить до повторного виникнення соціальних проблем у тих самих сім'ях.

Важливим негативним чинником є також обмежені можливості професійного розвитку соціальних працівників. Недостатня кількість системних тренінгів, практичних навчань та супервізій знижує рівень їхньої підготовки до роботи зі складними випадками, зокрема з кризовими сім'ями, сім'ями з залежностями або насильством.

Разом із тим, система соціальної роботи з сім'ями в Україні має значний потенціал для розвитку. Одним із найбільш перспективних напрямів є подальша децентралізація соціальних послуг. Передача більшої кількості повноважень територіальним громадам дозволяє наблизити допомогу до конкретної сім'ї та зробити її більш адресною.

Перспективним є також розвиток цифровізації соціальної сфери. Створення електронних баз даних, онлайн-платформ для подання звернень, дистанційного консультування та моніторингу випадків значно підвищує оперативність і прозорість соціальної роботи. Це також зменшує бюрократичне навантаження на фахівців.

Важливим напрямом є впровадження стандартизованих підходів до оцінки потреб сім'ї. Використання єдиних інструментів діагностики дозволить забезпечити об'єктивність оцінювання ситуації та більш ефективне планування соціального супроводу.

Окрему перспективу становить розвиток міжсекторальної взаємодії. Співпраця соціальних служб із закладами освіти, медицини, поліцією та громадськими організаціями дозволяє формувати комплексну систему підтримки сім'ї. Такий підхід є особливо важливим у роботі з кризовими категоріями населення.

Значну роль у майбутньому розвитку відіграватиме посилення профілактичного напрямку соціальної роботи. Формування програм підтримки відповідального батьківства, розвиток сімейного консультування та просвітницьких заходів дозволить зменшити кількість сімей, які потрапляють у складні життєві обставини.

Не менш важливим є підвищення престижу професії соціального працівника. Покращення умов праці, рівня оплати та соціальних гарантій сприятиме залученню кваліфікованих кадрів і зменшенню плинності персоналу.

Отже, сучасний стан соціальної роботи з сім'ями характеризується наявністю як системних проблем, так і значних можливостей для розвитку. Подальше вдосконалення цієї сфери потребує комплексного підходу, який включає організаційні, кадрові, технологічні та законодавчі зміни. Реалізація таких заходів дозволить підвищити ефективність соціальної підтримки сімей та зміцнити їхню стабільність у суспільстві.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження особливостей соціальної роботи з різними типами сімей в Україні можна зробити узагальнюючі висновки щодо сучасного стану, основних проблем та напрямів подальшого розвитку цієї сфери. Соціальна робота із сім'ями є складною багаторівневою системою професійної діяльності, спрямованою на підтримку, захист та відновлення соціального функціонування сім'ї як базового інституту суспільства.

У ході аналізу було встановлено, що сім'я в сучасних умовах виконує широкий спектр функцій, однак її стабільність значною мірою залежить від впливу соціально-економічних, психологічних та культурних факторів. Зміни у суспільстві, зокрема економічна нестабільність, демографічні процеси, міграція населення, воєнні події та трансформація ціннісних орієнтацій, призводять до зростання кількості сімей, які потребують професійної підтримки

Було визначено, що соціальна робота з різними типами сімей в Україні здійснюється через систему соціальних служб, центрів соціальних послуг, служб у справах дітей, громадських організацій та інших інституцій. Їхня діяльність спрямована на виявлення проблем сім'ї, надання допомоги та створення умов для подолання складних життєвих обставин. Водночас ефективність цієї системи значною мірою залежить від рівня організації, кадрового забезпечення та ресурсного потенціалу.

У процесі дослідження було встановлено, що різні типи сімей потребують диференційованого підходу до соціальної роботи. Зокрема, неповні, багатодітні, прийомні сім'ї, сім'ї з дітьми з інвалідністю та сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах, мають різні потреби та рівень соціального ризику. Це зумовлює необхідність застосування індивідуалізованих програм підтримки та використання різноманітних технологій соціальної роботи.

Аналіз показав, що важливе місце у практиці соціальної роботи займають такі технології, як соціальна діагностика, соціальний супровід, соціальне консультування, кризове втручання, соціальна профілактика та кейс-менеджмент.

Їх комплексне застосування дозволяє забезпечити системний підхід до вирішення проблем сім'ї та підвищити ефективність соціальної допомоги.

Особливої уваги заслуговує соціальний супровід сімей, який є одним із ключових інструментів роботи з сім'ями у складних життєвих обставинах. Його використання дозволяє не лише надавати допомогу, а й здійснювати контроль за динамікою змін у сім'ї, сприяти відновленню її самостійності та соціальної функціональності. У роботі також було виявлено, що сучасна система соціальної роботи стикається з низкою проблем. Серед них найсуттєвішими є недостатній рівень фінансування соціальної сфери, кадровий дефіцит, перевантаженість соціальних працівників, нерівномірний доступ до соціальних послуг, недостатня поінформованість населення про можливості соціальної підтримки, а також низький рівень профілактичної роботи.

Крім того, значною проблемою залишається недостатній рівень міжвідомчої взаємодії, що іноді ускладнює своєчасне реагування на складні випадки у сім'ях. У деяких ситуаціях відсутність чіткої координації між різними службами призводить до зниження ефективності соціального втручання та затримки у наданні необхідної допомоги.

Важливим аспектом є також психологічне навантаження на соціальних працівників, яке може призводити до професійного вигорання. Це негативно впливає на якість соціальних послуг та потребує впровадження системи професійної підтримки, супервізії та підвищення мотивації фахівців.

Разом із тим, у ході дослідження було визначено перспективні напрями розвитку соціальної роботи з сім'ями в Україні. До них належать подальша децентралізація соціальних послуг, розвиток територіальних громад як основних центрів надання допомоги, впровадження цифрових технологій, автоматизація процесів соціального обслуговування та розширення доступу до дистанційних форм підтримки.

Важливим перспективним напрямом є впровадження інноваційних технологій соціальної роботи, зокрема кейс-менеджменту, міждисциплінарного

підходу та стандартизованих методів оцінки потреб сім'ї. Це дозволяє підвищити якість прийняття рішень та забезпечити більш ефективний розподіл ресурсів.

Окремо слід відзначити необхідність посилення профілактичної спрямованості соціальної роботи. Формування відповідального батьківства, розвиток сімейних цінностей, профілактика насильства та залежностей є ключовими напрямками, які дозволяють зменшити кількість кризових ситуацій у сім'ях та підвищити загальний рівень соціального благополуччя.

Також перспективним є розвиток співпраці державних структур із громадськими організаціями та благодійними фондами. Така взаємодія сприяє розширенню ресурсної бази соціальної роботи, впровадженню інноваційних практик та підвищенню ефективності підтримки сімей.

Підсумовуючи, слід зазначити, що соціальна робота з різними типами сімей є важливим елементом соціальної політики держави та відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності суспільства. Її ефективність залежить від комплексного підходу, який включає вдосконалення законодавчої бази, підвищення професійного рівня соціальних працівників, розвиток матеріально-технічного забезпечення та впровадження сучасних технологій роботи.

Результати дослідження свідчать, що подальший розвиток системи соціальної роботи з сім'ями має бути спрямований на підвищення її доступності, адресності та ефективності. Це дозволить забезпечити своєчасну підтримку сімей, які її потребують, та створити умови для їх стабільного функціонування і розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні проблеми соціальної роботи в Україні: навч. посіб. / за ред. І. Д. Зверєвої. – Київ: Центр навчальної літератури, 2020.
2. Бойко В. В. Соціальна робота з сім'єю: теорія і практика. – Київ: Академія, 2019.
3. Вдовиченко Л. О. Соціальна політика та соціальна робота. – Київ: Либідь, 2021.
4. Гриценко О. А. Технології соціальної роботи: навч. посіб. – Харків: Право, 2020.
5. Державна служба України у справах дітей: офіційний сайт. – <https://children.gov.ua>
6. Закон України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 № 2671-VIII.
7. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III.
8. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 № 2229-VIII.
9. Капська А. Й. Соціальна робота: навчальний посібник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2018.
10. Коваль Л. Г. Соціальна робота з різними категоріями сімей. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2021.
11. Лисенко Н. В. Соціальна робота з сім'ями в складних життєвих обставинах. – Київ: Наукова думка, 2020.
12. Міністерство соціальної політики України. Офіційний вебпортал. – <https://www.msp.gov.ua>
13. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. – <https://www.nbuv.gov.ua>
14. Олійник О. М. Технології соціальної роботи: навч. посіб. – Харків: Право, 2020.
15. Павленко Н. П. Соціальна робота в Україні: сучасні підходи. – Київ: Либідь, 2021.

16. Петренко С. В. Соціальна підтримка сімей: теоретичні та практичні аспекти. – Київ: Університетська книга, 2019.
17. Підготовка соціальних працівників: навчально-методичний комплекс. – Київ: КМПУ, 2022.
18. Семигіна Т. В. Соціальна робота: теорії і методи. – Київ: Києво-Могилянська академія, 2017.
19. Соціальна робота в Україні: підручник / за ред. І. І. Миговича. – Київ: Либідь, 2018.
20. Соціальна робота з сім'ями: методичні рекомендації. – Київ: Мінсоцполітики України, 2022.
21. Стандарти соціальних послуг в Україні. – Київ: Мінсоцполітики, 2021.
22. Технології соціальної роботи з сім'ями: навч.-метод. посіб. – Київ: Університетська книга, 2020.
23. Український центр соціальних реформ. Аналітичні матеріали. – <https://www.ucsr.org.ua>
24. Харченко І. В. Соціальна робота з вразливими категоріями населення. – Київ: Генеза, 2020.
25. Юрченко М. П. Сімейна соціальна політика в Україні. – Київ: Науковий світ, 2021.

